4 60

**НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ М.П. ДРАГОМАНОВА**

Цілина Марина Миколаївна

УДК 811.161.2'373.2 (043)

ЕРГОНІМИ М. КИЄВА: СТРУКТУРА, СЕМАНТИКА, ФУНКЦІОНУВАННЯ

СПЕЦІАЛЬНІСТЬ 10.02.01 – українська мова

АВТОРЕФЕРАТ
**дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата філологічних наук**

НБ НПУ
100196892

Київ – 2006

255-7
БІБЛІОТЕКА
НПУ імені М.П. Драгоманова

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана на кафедрі культури української мови Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова Міністерства освіти і науки України.

Науковий керівник: кандидат філологічних наук, професор
Шевчук Світлана Володимирівна,
Національний педагогічний університет
імені М.П. Драгоманова,
завідувач кафедри культури української мови.

Офіційні опоненти: доктор філологічних наук, професор
Руденко Людмила Миколаївна,
Херсонський державний університет,
Директор Інституту іноземної філології,
професор кафедри слов'янських мов і методик
їх викладання;

кандидат філологічних наук
Дячук Тетяна Миронівна,
Національний авіаційний університет,
Гуманітарний інститут,
доцент кафедри українознавства.

Провідна установа: Київський національний лінгвістичний
університет
Міністерства освіти і науки України,
кафедра фонетики й граматики
східнослов'янських мов,
м. Київ.

Захист відбудеться «7» листопада 2006 року о 16.30 на засіданні спеціалізованої вченої ради К 26.053.04 в Національному педагогічному університеті імені М.П. Драгоманова за адресою: вул. Пирогова, 9, м. Київ, 01601.

З дисертацією можна ознайомитись у науковій бібліотеці Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова за адресою: вул. Пирогова, 9, м. Київ, 01601.

Автореферат розісланий «6» жовтня 2006 року.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради Н.П. Гальона

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність дослідження. Історично-часова плинність і зумовлені нею процеси змінюваності та непостійності у всіх галузях народного господарства впливають на динаміку росту різних об'єктів власності (заводів, фабрик, фірм, організацій, товариств тощо). Особливий інтерес становлять ці ділові об'єднання на сучасному етапі розвитку, оскільки їх кількість збільшується чи не з геометричною прогресією.

Помітне зростання кількісного і якісного складу новоутворених ділових об'єднань людей створює й проблему вибору їхніх назв. Власникам фірм, установ, закладів і под. треба або вибрати найменування з уже наявних, або придумати власне. Враховуючи високу частотність уживання подібних назв і широкий вибір мотиваційної лексики, можна сказати, що процес створення такого власного найменування є нелегким.

У вивченні ергонімів як класу власних найменувань у східнослов'янському мовознавстві простежується декілька етапів. Дослідження цих назв почалося у 60 – 70-их роках XX ст. у російській ономастиці в працях Б.З. Букчиної, І.Г. Долгачова, Г.А. Заболотової, М.Н. Морозової, В.І. Ткачука. Більшу теоретичну значимість мали наукові праці О.В. Суперанської, яка визначила місце ергонімів у загальній класифікації онімів та їх мотиваційні типи, та Л.М. Щетиніна, котрий з'ясував принципи номінації назв готелів, ресторанів, театрів, галерей.

Другий етап аналізу класу ергонімів розпочинається у 90-их роках минулого століття і відзначається продуктивністю у вивченні цих власних найменувань. Назви ділових об'єднань людей у функціональному аспекті розглядає В. М. Лейчик, принципи й способи номінації англійської ергонімії досліджує О.В. Беспалова. Лексико-семантичний і словотвірний аналіз ергонімів м. Тольятті проводить С.В. Земскова, у синхронному та діахронному аспектах досліджує назви комерційних підприємств м. Челябінська Д.А. Яловець-Коновалова. Водночас з'являються ґрунтовні наукові праці українських ономастів. Наприклад, типи мотивованості ергонімів м. Києва стають об'єктами вивчення Л.Н. Соколової. Дисертаційна робота О.В. Мікіної була присвячена номінативним процесам у сучасній європейській ергонімії. Назви комерційно-виробничих підприємств (фірмоніми) Закарпаття комплексно розглянув О.О. Белей.

Наступний період дослідження ергонімії припадає на початок XXI ст. В ономастиці щорічно починають з'являтися наукові розвідки з розвитку ергонімії. Новий розряд ономастики м. Єкатеринбурга (ергоурбоніми як ділові підприємства та об'єкти міського простору) вивчає Р.І. Козлов, прагматичні та лінгвокультурологічні аспекти російської ергонімії – М.В. Шимкевич, орфографію багатокомпонентних назв ділових об'єднань м. Волгограда – М.Я. Крючкова. В

українській лінгвістиці лексико-семантичні інновації ергонімів розглядає С.О. Шестакова, структурно-значеннєві моделі – Н.В. Кутуза.

Однак досі комплексно не досліджено найменування ділових об'єднань столиці України, хоча потреба в цьому очевидна, бо таких власних назв у м. Києві значна кількість, і це спричинило багато проблем з їх упровадженням у широкий обіг, зокрема й лінгвістичних.

Метою дослідження є з'ясування структурно-семантичних особливостей та функціональних аспектів сучасних ергонімів м. Києва, що передбачає реалізацію **таких завдань**:

– встановити системні зв'язки між ергонімами та традиційними ономастичними класами;

– визначити найбільш поширені структурно-семантичні моделі відантропонімних найменувань ділових об'єднань;

– систематизувати мотиваційну лексику, на основі якої утворені відтопонімні ергоніми;

– охарактеризувати способи творення відантропонімних та відтопонімних назв ділових об'єднань людей;

– проаналізувати структурно-семантичні типи назв підприємств, фірм, товариств і т. ін., що належать до сфери послуг;

– з'ясувати особливості функціонування ергонімів м. Києва.

Об'єктом дослідження стали власні назви ділових об'єднань людей м. Києва.

Предмет наукової роботи – структурно-семантичні та функціональні особливості сучасних ергонімів столиці України.

Джерелами для наукової роботи послугували: телефонно-інформаційні довідники м. Києва ("Книга міста Київ") та України ("Жовті сторінки України"), всеукраїнська та київська періодика 1998 – 2006 років, ділова документація фірм, підприємств та організацій. Частково здійснювалося опитування підприємців столиці України.

Наукова новизна роботи полягає у тому, що вперше в науковий обіг уводиться значний, не досліджений раніше матеріал (біля 5000 назв ділових об'єднань людей м. Києва); встановлюються структурно-семантичні зв'язки між ергонімами і традиційними ономастичними класами назв; розроблено структурно-семантичну класифікацію найменувань київських ділових об'єднань людей сфери обслуговування; проаналізовано значеннєві типи назв підприємств, організацій, фірм, товариств та ін. м. Києва, що надають послуги.

Основним **методом дослідження** наукової роботи є описовий. Додатково використовувалися прийоми системного, порівняльного, етимологічного та кількісного аналізу.

Теоретичне значення дослідження. Зроблені на основі проаналізованого матеріалу теоретичні узагальнення доповнюють та уточнюють положення сучасної лексикології й лексикографії, зокрема, питання класифікації власних назв, методів і

прийомів ономастичних досліджень, специфіки ономастики мовних рівнів, збагачують словниковий склад мови. Результати проведеної роботи розширюють сферу наукового пізнання в галузі ономастики й ономасіології, виявляють нові тенденції в розвитку теорії номінації, семантики власної назви й онімічного словотвору.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що вони можуть бути використані під час вивчення лексикології у загальноосвітній школі, викладання спецкурсів з ономастики для студентів вищих навчальних закладів, для створення ономастичних словників, підручників та посібників. Проаналізований матеріал матиме прикладне застосування й у підприємців та керівників фірм, організацій, установ.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Напрям дисертаційного дослідження відповідає комплексній науковій темі кафедри української мови Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова "Проблеми граматики і лексикології української мови". Тему дисертації затверджено на засіданні наукової координаційної ради "Українська мова" Інституту української мови НАН України (протокол № 15 від 17 квітня 2003 року).

Апробація результатів дослідження. Матеріали дослідження обговорювалися на науково-теоретичних конференціях і семінарах професорсько-викладацького складу Відкритого міжнародного університету розвитку людини "Україна" (II-III Всеукраїнських студентських наукових конференціях «Молодь: освіта, наука, духовність», 2005 – 2006), Європейського університету (VIII Всеукраїнській науково-практичній конференції «Молодь, освіта, наука, культура і національна самосвідомість», 2005), Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова (1999 – 2002) та Міжнародній науковій конференції «Мова і культура» імені проф. Сергія Бураго (2005). Основні положення й результати роботи викладено в 10 авторських публікаціях у фахових виданнях.

Матеріали дисертаційного дослідження було використано в процесі викладання української мови за професійним спрямуванням студентам Європейського університету (довідка про впровадження № 1 / 12-136-Р-5 від 15.05.2006), Київського державного хореографічного училища (довідка про впровадження № 33 від 12.05.2006), Технічного ліцею (довідка про впровадження № 46 від 15.05.2006) та української мови учням Спеціалізованої школи № 97 імені О. Теліги з поглибленим вивченням англійської мови (довідка про впровадження № 35 від 10.03.2006).

Структура дисертації. Наукова робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаної літератури (260 найменувань) та додатків – покажчика ергонімії м. Києва. Загальний обсяг дисертаційного дослідження – 243 сторінки, із них 169 сторінок основного тексту.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **"Вступі"** обґрунтовано актуальність дослідження, сформульовано мету та завдання, визначено об'єкт та предмет дисертаційної роботи, з'ясовано джерела, наукову новизну й методи дослідження, теоретичне й практичне значення одержаних результатів, охарактеризовано структуру дисертації.

У першому розділі **"Системні зв'язки ергонімів з іншими класами власних назв: питання семантики та структури"** дослідження проводилося в декількох напрямках. На основі опрацьованої літератури з ономастики окреслено проблему встановлення системних зв'язків між антропонімами й ергонімами. Здійснено порівняльний аналіз антропонімії та ергонімії, визначено, що: семантика обох ономастичних класів чітко не окреслюється з огляду на різні підходи і трактування лінгвістів; у лексико-семантичній системі досліджуваних власних назв виявляються діалектично взаємозалежні явища (однозначність – багатозначність; розвиток омонімії; метафоризація; емоційна нейтральність – емоційна маркованість); кожна мовна одиниця антропонімії й ергонімії наділена цінністю та значимістю; аналізовані власні назви несуть три типи інформації – мовленнєву, мовну й енциклопедичну; відсутні будь-які обмеження у процесі номінації відантропонімних ділових об'єднань та обмеження можливостей самойменування під час створення власних назв людей; обидва ономастичні класи називають усіх членів людського колективу та всі види об'єднань без винятку; антропоніми й ергоніми – це вторинні й штучні назви (на основі праць А.Ф. Журавльова, О.В. Суперанської, В.М. Телії та ін.); мотивація власних назв є фактором екстралінгвістичним.

У зазначеному розділі також підкреслено особливе значення моди на імена в антропонімній системі та спричинений цим фактором вплив на ергонімію. У цьому зв'язку розглянуто динаміку поширення імен та створено власну класифікацію відантропонімних ергонімів м. Києва.

Першим розглянутим різновидом назв відантропонімних ділових об'єднань людей столиці України є відіменні, які утворюються від:

1. Повних жіночих та чоловічих імен (салон краси *"Алла"*, магазин *"Валентина"*, ПП *"Авраам"*, СТО *"Максим"*).

До переліку усіх вищевказаних класів включені також і запозичення в той період, до якого належить ім'я.

2. Неофіційних і скорочених форм імен (кафе *"Руся"*, бар *"Тарасик"*).

3. Ергоніми, утворені від варіативних жіночих і чоловічих імен (ПП *"Богдан"* – ТОВ *"Богдана"*, МП *"Руслан"* – магазин *"Руслана"*).

Відпрізвищеві ергоніми виділяються в окрему підгрупу відантропонімних власних назв, а за основу для класифікації цього типу власних найменувань м. Києва взято лексичну базу самих прізвищ власників, номінаторів та тих людей, на честь

яких обрано ергонім. До усіх структурних типів включено й моделі ергонімів, до складу яких входять ініціали.

Майже всі відпрізвищеві ергоніми – назви приватних підприємств, які можна поділити на такі типи:

1. Ергоніми-прізвища, утворені від антропонімів: агентство *"Адамієва"*, *"Федорченко С.І"*, *"Моргун"*, *"Морозова Л.І."*).

2. Ергоніми-прізвища, утворені від апелятивних означень особи (ПП *"Бондаренко О.В."*, *"Мельник"*, *"Гончарук"*, *"Майстренко"*).

Ергоніми, утворені від імен по батькові, функціонують лише в офіційних найменуваннях ділових об'єднань людей: ПП *"Криворучко Віктор Петрович"*, *"Яковенко Лариса Аркадіївна"*. З-поміж ергонімів, що базуються на власне іменах по батькові, знайдено тільки два утворення – ПП *"Кузьмич"* та ПП *"Хомич"*, що за семантикою тяжіють до прізвиськ. До ділових об'єднань людей, утворених від патронімів, їх можна зарахувати лише за формальними ознаками.

Відпсевдонімні ергоніми – це складені власні назви, що найчастіше номіновані псевдонімами російських і українських письменників та драматургів (*"Дитяча бібліотека імені Степана Васильченка"*, *"Бібліотека імені Максима Горького"*).

У відтопонімних назвах ділових об'єднань людей помітна тенденція до використання топонімної бази інших країн (салон-магазин *"Флоренція"*, кінотеатр *"Єреван"*, бар-ресторан *"Майамі"*).

Відкритість економіки, зв'язки Києва з країнами світу, відчуття центру України, прагнення до нових світових освоєнь яскраво й багатоманітно трансформуються в сучасну київську ергоніміку. Усі ці фактори зумовлюють розподіл відтопонімних ергонімів м. Києва на дві групи:

1) власні назви ділових об'єднань людей, утворені від київської мікротопонімії: кафе *"Кловське"*, гімназія *"Троєщина"*, готель *"Либідь"*;

2) ергоніми м. Києва, що мають у своїй основі некиївську топонімію: ТОВ *"Буковина"*, ЗАТ *"Братислава"*, кафе *"Азія"*.

Сучасні відтопонімні ергоніми м. Києва мають розгалужену словотворчу структуру. У цьому відношенні вони представлені однослівними й багатослівними лексемами.

Серед однослівних відтопонімних найменувань виокремлюються прості і складні назви, серед багатослівних – складені і прийменниково-іменникові конструкції.

Простими однослівними ергонімами вважаються такі назви, що утворилися шляхом трансонімізації однослівних топонімів (ПП *"Європа"*, магазин *"Оболонь"*, ЗАТ *"Мінський"*, готель *"Московський"*).

Складні відтопонімні ергоніми м. Києва за особливостями використання афіксів та твірних основ можна поділити на декілька типів:

1) назви, що утворилися з двох основ, поєднаних інтерфіксами: АБ *"Київсько-Печерський"*, продовольча база *"Києво-Святошинська"* тощо;

2) складні ергоніми, мотивовані сполученнями двох компонентів, поєднаних підрядним зв'язком. Один із них є усіченим: ВАТ *"Київгума"*, ТОВ *"Єврооофіс"*, ЗАТ *"Укрльон"*;

3) багатокомпонентні назви, утворені за допомогою усічення апелятивних основ, повних апелятивних основ та усіченого слова-топоніма в різних структурних комбінаціях (КП *"Київвагромаш"*, *"Київоблпреса"*, ВАТ *"Київбуддеталькомплекс"*, ТОВ *"Євромолпродукт"*, ВАТ *"Укрводпроект"*) та ін.

Найменування ділових об'єднань людей м. Києва, утворені способом словоскладання, – КП *"Дніпро-Двіна"*, ПФ *"Європа-стиль"*, ВАТ *"Київ-одяг"*.

Складені, або багатослівні, відтопонімні ергоніми – це поєднання двох і більше слів, повнозначних і службових, пов'язаних між собою певними граматичними зв'язками.

Складені відтопонімні ергоніми м. Києва можна поділити на дві групи найменувань:

а) сполуки, які нагадують за структурою речення: *"За красиву Україну!"* – окличне речення, *"Говорить і показує Україна"* – ускладнене двоскладне речення;

б) сполуки-словосполучення, що бувають двослівними та багатослівними.

Двослівні відтопонімні ергоніми м. Києва реалізуються моделями, утвореними з іменника та прикметника, поєднаних на основі підрядного зв'язку узгодження. Виокремлюються такі семантико-структурні типи двослівних ергонімів:

1) прикметник із локальною ознакою + іменник, що прямо або опосередковано характеризує діяльність ділового об'єднання: ТОВ *"Голосіївська житниця"*, *"Європейські гардини"*, кафе *"Китайський смак"*;

2) прикметник із локальною ознакою + іменник – складноскорочений чи перехідного типу між абревіацією та складанням (семантичний об'єкт): *"Австрійські авіалінії"*, АТ *"Київський м'ясокомбінат"*, *"Київський радіозавод"*, *"Український НГІ"*, фотостудія *"Київський фотограф"*.

Багатослівні відтопонімні ергоніми вирізняються різноманітністю словотвірних моделей. Майже всі ці утворення – реальні ергоніми, до складу яких входять слова, що використовуються в прямому значенні. Крім відтопонімних елементів, у будові таких найменувань можуть бути наявні:

1) прикметники, що визначають сферу впливу або вказують на підпорядкування названого об'єкта: *"Дніпровська державна адміністрація"*, *"Київська міська бібліотека для дітей"*, *"Київська обласна митниця"*;

2) компоненти із вказівкою на вид продукції, яку випускає підприємство: *"Американська піцерійна компанія"*, *"Київський завод солодких екстрактів"*, ВАТ *"Київська фабрика технічних паперів"*;

3) складники з визначенням спеціалізації, характеру діяльності ділових об'єднань: *"Американський медичний центр"*, *"Київська агенція подорожей "*, ЗАТ *"Українська промислова торговельна компанія"*;

4) антропоніми, що виражають іменну посвяту: *"Київський військовий ліцей імені І. Богуна"*, *"Київський літературно-меморіальний музей М. Рильського"*, *"Київський механічний завод іграшок імені М. Ватутіна"*;

5) інші ергоніми у формі родового відмінка: *"Київська дорожня вузлова автобаза Південно-Західної залізниці"*, *"Київський державний інформаційно-обчислювальний центр Мінтранс України"*, *"Київський республіканський автоцентр ТОВ «Камаз» "*;

6) компоненти з цифровим значенням: *"Київська дитяча музична школа № 3"*, *"Київська міська клінічна лікарня № 4"*, *"Київський міський пологовий будинок № 2"*.

Прийменниково-іменникові конструкції представлено у відтопонімній ергонімії м. Києва поодинокими назвами переважно мікротопонімного походження: кафе *"Вернісаж на Подолі"*, *"Під бузком"*, салон квітів та подарунків *"На Десятинній"* (вул. Десятинна).

У другому розділі **"Мовні особливості назв закладів сфери обслуговування"** запропоновано комплексну класифікацію назв ділових об'єднань людей м. Києва, що пов'язані зі сферою обслуговування. Їх поділено на три типи:

1 тип – власні назви закладів невиробничої сфери послуг (найменування лікувальних закладів, закладів освіти, науки, культури, мистецтва та відпочинку);

2 тип – власні назви підприємств виробничої сфери послуг (найменування закладів торгівлі, громадського харчування та побутового обслуговування);

3 тип – найменування фірм, підприємств тощо, які надають приватні послуги (аудиторські, бухгалтерські, будівельні, транспортні, рекламні та фотопослуги).

Об'єктами дослідження онімів на означення закладів невиробничої сфери послуг м. Києва стали найменування ділових об'єднань у галузях охорони здоров'я, освіти й науки, культури. Назви підприємств кожної галузі, у свою чергу, поділено на окремі типи відповідно до функціонального призначення самих об'єктів та до специфіки лінгвістичної організації їхніх найменувань і проаналізовано особливості мовної семантики та структури зазначених ергонімів.

Назви закладів освіти й науки поділяються на:

1. Назви дошкільних закладів навчання

Найбільша кількість з-поміж зазначених закладів – дошкільні заклади, що у довідниках м. Києва подають із номерами. Із мовного погляду ці ергоніми

оформлено ініціальними абревіатурами з номерним показником: *"ДЗО № 1"*, …,*"ДЗО № 342"*,…,*"ДЗО № 630"* і т. ін.

Серед інших ергонімів представлено: прості однослівні назви, що походять переважно від апелятивної лексики (ДЗО *"Вербиченька"*, школи-садки *"Витоки"*, *"Джерельце"*, *"Кияночка"*); прості однослівні ергоніми, в основі яких лежать власні назви (дитячі садки *"Дюймовочка"*, *"Даринка"*, школи-садки *"Либідь"*, *"Русанівка"*). Складені двослівні назви дошкільних закладів: ДЗО *"Золота рибка"*, школи-садки *"Лісова казка"*, *"Перші сходинки"*.

2. Назви шкіл, ліцеїв, гімназій

Загальноосвітні школи столиці України відзначаються одноманітністю у підході до назвотворення. Серед досліджуваних трьохсот двадцяти восьми подібних закладів лише один не має номера (ДП *"Шкільне харчування"*). Всі інші оформлено за ініціальним абревіатурним типом, де перша літера " З " – загально- , друга " О " – освітня, третя " Ш " – номенклатурний термін "школа", та порядковим номером зазначеного закладу: *"ЗОШ № 1"*, ... , *"ЗОШ № 325"*.

Найменування дитячих музичних, художніх шкіл та шкіл мистецтв побудовані за однією схемою: прикметник "дитяча" + прикметник, що вказує на спеціалізацію або ж об'єктний іменник + номенклатурний термін "школа" + порядковий номер закладу + антропонім з іменною ознакою (не є обов'язковим елементом): *"Дитяча музична школа № 1 імені Я.С. Степового"*, *"Дитяча художня школа № 9"*(40 музичних, 11 художніх шкіл, 8 шкіл мистецтв).

У моделях побудови назв гімназій, крім звичних номенклатурних понять та номерів, наявні антропоніми з іменною ознакою, вказівкою на райони розміщення або вищі навчальні заклади, на базі яких вони утворені: *"Гімназія Києво-Могилянського колегіуму"*, *"Гімназія № 153 імені О.С. Пушкіна"*. Десять із досліджуваних 24 гімназій мають однослівну назву, яка походить в основному від запозичених іншомовних апелятивів: *"Апогей"*, *"Грейс"*, *"Ерудит"*.

Ту ж тенденцію виявлено в назвах ліцеїв. Лише сім таких ергонімів із номерними складниками, проте навіть серед них були такі, що містили інше найменування. Наприклад, *"Ліцей № 241"* і його інша назва *"Голосіївський"*, *"Ліцей № 100"* з назвою *"Поділ"*. Друге найменування в цих ергонімів походить від назв районів розміщення відповідних закладів.

Ліцеї, створені на базі вищих навчальних закладів, у своїх назвах містять складники із вказівкою на ВНЗ і є багатослівними конструкціями: *"Технічний ліцей НТТУ "КПІ"*, *"Український гуманітарний ліцей Київського національного університету імені Тараса Шевченка"*. Двослівні ергоніми – це сполучення іменника з прикметником та іменника з іменником на основі атрибутивних та об'єктних відношень, що встановлюються між ними: *"Ліцей бізнесу"*, *"Наукова зміна"*, *"Русанівський ліцей"*.

3. Найменування коледжів, технікумів

Найпоширенішими серед назв технікумів є двослівні назви з прикметниковим компонентом із спеціалізованою ознакою та номенклатурним терміном: *"Будівельний технікум"*, *"Індустріальний технікум"* .

У сучасній ергонімії середніх спеціальних закладів м. Києва було знайдено п'ятнадцять найменувань коледжів. Особливої системи у принципах їхньої номінації не виявлено, однак можна припустити вплив ономастичних процесів, що використовувалися під час творення назв технікумів. Зокрема, у називанні коледжів знаходимо двослівну модель "прикметник із спеціалізованою чи профільною ознакою + номенклатурний термін": *"Індустріально-педагогічний коледж"*, *"Юридично-економічний коледж"*.

4. Назви вищих навчальних закладів

Особливістю структурної організації назв вищих навчальних закладів є те, що всі вони, без винятку, – багатослівні сполуки. Оніми на позначення вищих навчальних закладів та закладів науки найчастіше мають такі комбінації складових частин: СС, де С – стрижневе слово-іменник, що називає тип навчального закладу або субстантивована лексична сполука (*"Академія Служби безпеки"*, *"Академія Збройних сил України"*); ПІС, де П – прикметник-детермінант до стрижневого слова у препозиції (*"Міжнародна кадрова академія"*, *"Київський християнський університет"*); ПСС, С – субстантивне словосполучення, що детермінує в постпозиції стрижневе слово (*"Державний інститут житлово-комунального господарства"*, *"Київський інститут військово-повітряних сил"*).

5. Назви академій, інститутів та академічних установ

Усі найменування наукових академій мають майже однакові складники з лише одним відмінним компонентом – означуваним прикметником, що вказує на специфіку діяльності, профіль закладу: *"Академія медичних наук України"*, *"Академія правових наук України"*.

Назви наукових інститутів найчастіше зустрічаються в комбінаціях складників із обов'язковим елементом – іменною ознакою: *"Інститут психології імені Г.С. Костюка"*, *"Інститут мовознавства імені О.О. Потебні"* (32 назви).

6. Найменування наукових установ

Такі ергоніми в основному багатослівні. Вони постають за схемою ПСС : *"Науково-дослідний інститут будівельного виробництва"*, *"Український інститут громадського здоров'я"*, *"Міжнародний інститут клітинної біології"*.

Серед ***найменувань лікувальних закладів*** столиці України виокремлено:

1. Назви фармацевтичних закладів

Найбільша кількість назв аптек утворена за моделлю "номенклатурна назва + порядковий номер аптеки" (181 найменування): *"Аптека №1"*, *" Аптека №2"* та ін.

Власне фармацевтичні найменування – переважно однослівні (100 з 140 назв): МПП *"Діамант"*, ТОВ *"Зір"*.

2. Назви будинків відпочинку, пансіонатів, санаторіїв, фізкультурно-оздоровчих центрів

Більше половини назв будинків відпочинку, пансіонатів, санаторіїв (15 із 24 найменувань) і половина назв фізкультурно-оздоровчих закладів столиці України (7 із 15 найменувань) – однослівні (санаторій-профілакторій *"Джерело"*, ПП *"Атлетик"*, тренувальний центр *"Ідеал"*).

3. Назви закладів охорони здоров'я людини

Структурні і значеннєві групи назв лікувальних закладів, до яких належать найменування лікарень і поліклінік, схожі. Усі ці назви мають особливість бути тільки складеними багатослівними сполуками, що представлено такими найчастотнішими багатокомпонентними структурними моделями:

1) прикметник "дитяча" з обмежувальною ознакою + прикметник зі спеціалізованою ознакою (якого може й не бути) + номенклатурний термін "лікарня" ("поліклініка") + порядковий номер лікувального закладу та назва району розміщення (може й не бути): *"Дитяча клінічна лікарня № 9"*, *"Дитяча поліклініка №1 Печерського району"*, *"Дитяча клінічна лікарня № 3 Солом'янського району"*;

2) прикметник із локальною ознакою + один і більше прикметників з обмежувальною, спеціалізованою ознакою + номенклатурний термін "лікарня" ("поліклініка") + район розміщення (або без нього): *"Центральна дитяча поліклініка Дніпровського району"*, *"Центральна транспортна клінічна лікарня"*, *"Центральна стоматологічна поліклініка"*;

3) повне складене найменування лікувального закладу, що включає прикметники з локальною, спеціалізованою ознакою (або без них), іменники – семантичні об'єкти + переосмислена назва: *"Київська міська наркологічна лікарня "Соціотерапія"*, *"Лікувально-реабілітаційна клініка "Віта"*, *"Медико-санітарна частина "Маяк"*.

4. Назви закладів ветеринарної медицини

Із досліджуваних 39 найменувань ветеринарних установ м. Києва 17 є однослівними. Серед однослівних виділяються прості одноосновні: ветклініки *"Айболить"*, *"Друг"*, товариства *"Ветеріна"*, *"Вітал"*, *"Еквус"* іншомовного походження. Однослівні складні найменування в ергонімії столиці України представлено назвами: ТОВ *"Ветасан"*, ВАТ *"Київзооветпостач"*, СП *"Укрпольвет"*. Усі інші назви багатослівні: *"Лікарня ветеринарної медицини Голосіївського району "*, ЗАТ *"Київська ветеринарна аптека"*, *"Міська державна лабораторія ветеринарної медицини"*.

Специфіку лексичної та структурної організації ***назв закладів культури, мистецтва та відпочинку*** м. Києва розглянуто за таким їх поділом:

1. Найменування книгозбірень

Назви книгозбірень столиці України – складені багатослівні найменування. Ще одна специфічна ознака ергонімів цього типу – наявність антропонімного іменні-посвяти у складі більшості з цих назв.

Найбільш частотними серед таких найменувань є ергоніми, у яких антропонімний складник – прізвище й ініціали або псевдонім відомих українських

письменників, поетів, драматургів: *"Бібліотека для дітей імені М. Коцюбинського"*, *"Бібліотека для дітей імені Ю. Збанацького"* (37 назв). Далі за кількісною ознакою ідуть назви бібліотек, утворені від власних імен російських письменників: *"Бібліотека імені А. Ахматової"*, *"Бібліотека імені А. Чехова"* (13 найменувань).

2. Назви будинків культури столиці України

Всі ергоніми, що представлені найменуваннями будинків культури, – багатослівні сполуки. Найуживаніші типи структурних комбінацій таких назв:

1) номенклатурний термін *"Будинок культури"* + назва товариства, підприємства, району, при якому створений чи в якому розташований заклад: *"Будинок культури ВАТ "Київметробуд"*, *"Будинок культури Дарницького вагоноремонтного заводу"* (8 назв);

2) номенклатурний термін *"Палац культури"* + назва товариства, підприємства, установи, при якому створено заклад: *"Палац культури АК "Росток"*, *"Палац культури МВС України"* (6 назв).

3. Найменування видавництв м. Києва

Однослівні та двослівні, утворені на базі лексичних сполук, назви видавництв столиці України найчастіше походять від апелятивів із галузі освіти й науки (видавничий центр *"Академія"*, видавництво *"Вища школа"*) та від власних назв – гідронімів (видавництва *"Дніпро"*, *"Либідь"*).

Багатокомпонентні складені назви видавництв м. Києва представлено структурною моделлю "повна складена багатослівна назва + переосмислене найменування": *"Видавництво гуманітарної літератури "Абрис"*, *"Видавництво дитячої літератури "Веселка"*.

4. Назви виставок

Найменування таких ергонімів творяться здебільшого від мистецьких понять, географічних термінів, асоціюються з поривом творчої енергії чи взагалі мають непрозору семантику, або утворені від іншомовних запозичень. Це, зокрема, однослівні та деякі двослівні назви: ЗАТ *"Аркада"*, МП *"Караван"*, ТОВ *"Артан"*, *"Business line"*. Лише деякі з цих найменувань указують на призначення виставок (компанія *"Автоекспо"*, ТОВ *"Експобюро"*).

5. Ергоніми на позначення готельних комплексів

Майже всі ці назви – однослівні (32 з 46 найменувань), що походять від власних назв-топонімів (*"Дніпро"*, *"Братислава"*, *"Хрещатик"*) та апелятивів (*"Затишок"*, *"Турист"*, *"Діброва"*).

6. Найменування дитячих та юнацьких організацій, гуртків та клубів

Найбільше серед таких назв однослівних утворень, що репрезентовано в основному відапелятивними ергонімами з військової термінології, флористичної лексики, назвами природних реалій: клуби *"Десантник"*, *"Барвінок"*, *"Джерело"*.

7. Назви київських кіностудій та кінотеатрів

Ергоніми цієї тематичної групи є однослівними й походять найчастіше від астіонімів: *"Братислава"*, *"Єреван"*, *"Загреб"* (9 назв).

Найменувань кіностудій столиці України знайдено тільки вісім. Із них половина – однослівні, причому складні: *"Київнаукфільм"*, *"Укранімафільм"* (кіностудія анімаційних фільмів), *"Укртелефільм"*.

Назви кіностудій, утворені з багатьох складників, поділяються на складені (*"Національна кіностудія художніх фільмів імені О.П. Довженка"*) та переосмислені (*"Генеральна дирекція Міжнародного фестивалю анімаційних фільмів "Крок"*).

8. Назви книгарень м. Києва

Серед таких ергонімів виділяються однослівні, що найчастіше походять від апелятивів, які пов'язані з книжною лексикою (магазин *"Академкнига"*, підприємство *"Белфакскнига"*, супермаркет *"Буква"*) (10 назв), та антропонімів (ПП *"Ірина"*, магазин *"Тамара"*). Двослівні найменування книгарень м. Києва утворюються від іменника *"книга"* та прикметникових означень, що вказують на професійне чи спеціалізоване призначення закладів: ТОВ *"Букіністична книга"*, магазин *"Медична книга"*. Серед двослівних ергонімів є й назви з іменниковими елементами, поєднаними сурядними сполучниками (магазин *"Атласи і карти"*, ТОВ *"Наука і техніка"*), та утворені від двох іменників, але з об'єктно-атрибутивними відношеннями між компонентами (торговельне підприємство *"Магазин стандартів"*, ТОВ *"Центр освіти"*).

9. Найменування музеїв та заповідників

Усі найменування музеїв та заповідників м. Києва – складені, структура яких із двома складниками, представленими комбінацією "прикметник з обмежувальною ознакою + іменник-семантичний об'єкт": *"Археологічний музей"*, *"Геологічний музей"* (8 назв).

Трислівні ергоніми м. Києва репрезентовано найпоширенішою структурною моделлю "прикметник із спеціалізованою, супроводжувальною ознакою + іменник-семантичний об'єкт + антропонімне ім'я-посвята": *"Літературно-меморіальний музей-квартира П.Г. Тичини"*, *"Меморіальний будинок-музей Г.П. Світлицького"*.

10. Назви київських театрів

Специфікою назв театрів столиці України є те, що вони, подібно до попередньо розглянутих найменувань музеїв та заповідників, є складеними багатослівними ергонімами. Найпоширенішими серед усіх структурних типів назв театрів м. Києва є трислівні ергоніми, утворені за схемами "прикметник із локальною ознакою + прикметник із спеціалізованою (обмежувальною ознакою) + іменник-семантичний об'єкт" (*"Київський експериментальний театр"*, *"Київський молодий театр"*) та "прикметник із градаційною ознакою + іменник-семантичний об'єкт + іменник із локальною ознакою" (*"Національна опера України"*).

11. Назви агентств, фірм та інших підприємств, що надають послуги з організації відпочинку

Помітною для ергонімів м. Києва цієї групи є тенденція використання однослівних відапелятивних лексем, пов'язаних із туризмом, мандрівками тощо.

(ТОВ *"Пілігрим"*, підприємство *"Транскруїз"*) та відонімних утворень (ПП *"Кароліна"*, туристична фірма *"Яна"*).

12. Найменування художніх галерей та салонів м. Києва

Із-поміж найменувань художніх галерей та салонів м. Києва виділяються однослівні переважно від мистецьких онімів чи апелятивів (ТОВ *"Рембрант"*, галерея *"Пекторалъ"*, магазин *"Художник"*) та багатослівні назви (*"Художній салон"*, *"Академія образотворчого мистецтва і архітектури"*). Всі інші назви мистецьких об'єднань складено-переосмисленого типу (*"Спеціалізований салон авторської художньої кераміки "Гончарі"*, *"Культурний центр "Мистецький льох"*).

Назви закладів торгівлі

Найменування закладів торгівлі м. Києва становлять найчисельнішу групу серед ергонімів виробничої сфери.

1. Найменування магазинів столиці України

1.1. Назви магазинів господарчих товарів

Переважна більшість таких ергонімів є однослівні найменування (*"Господарка"*, *"Диво"*, *"Кантата"*, *"Меркурій"*), до того ж спектр мотиваційної лексики досить широкий і різноманітний.

Двослівні найменування магазинів м. Києва за будовою є словосполученнями, утвореними на основі підрядного зв'язку та атрибутивних відношень між компонентами (*"Американський стандарт"*, *"Господарчі дрібниці"*).

1.2. Найменування продовольчих магазинів

Ергонімів м. Києва цієї класифікаційної групи найбільша кількість (802 назви). Однослівних найменувань у м. Києві переважна більшість. Назви магазинів, що виражені одним словом, мотивовані різними шарами лексики. Однак частина з них має онімне, а інша частина – відапелятивне походження (*"Маргарита"*, *"Куренівка"*, *"Богатирський"* – вул. Богатирська, *"Молоко"* – 14 назв, *"Продукти"* – 34 найменування). Двослівні найменування продовольчих магазинів м. Києва – переважно відтопонімні ергоніми (*"Львівська брама"*, *"Яготинське молоко"*); назви на означення товарів, що пропонуються відповідними закладами (*"Горілчані вироби"*, *"Продукти харчування"*); метафоризовані, нечленовані сполуки лексем (*"Океан продуктів"*, *"Чумацький Шлях"*).

1.3. Назви промислово-товарних магазинів

Однослівних ергонімів серед назв промислових магазинів столиці України більше ніж багатослівних. Найменування м. Києва аналізованої підгрупи походять від власних назв (*"Русь"*, *"Меркурій"*, *"Monarch"*) та від апелятивів (*"Євростиль"*, *"Ефект"*, *"Рибалка"*). Двослівні емпороніми столиці України представлено назвами, які структурно оформлено як словосполучення: *"Водний туризм"*, *"Домашній стадіон"* (10 назв).

2. Ергоніми на означення універмагів та універсамів

Більша кількість найменувань універсамів має назву за номенклатурним терміном із додаванням порядкового номера (*"Універсам № 1*, *"Універсам № 5"*). Ергоніми на позначення універмагів утворюються від топонімних основ, що вказують на назву теперішнього чи колишнього району, мікрорайону їхнього розміщення (*"Березняки"*, *"Дніпровський"*, *"Подільський "*).

3. Назви супермаркетів та торгових центрів

Майже всі досліджувані ергоніми м. Києва – однослівні назви. Із цих найменувань від власних назв походять такі назви: супермаркет *"Європа"*, торговий центр *"Київ"*, центр елітних продуктів *"Липки"* та ін. Відапелятивні ергоніми м. Києва репрезентовано різними шарами лексики (супермаркети *"Гурман"*, *"Хом'як"*, *"Фуршет"*, торговий центр *"Колгрін"*).

4. Найменування торгових баз з оптової торгівлі

Серед досліджуваних ергонімів цієї класифікаційної підгрупи виділяються багатослівні назви (ВАТ *"Дарницький плодокомбінат"*, ТОВ *"Українське чайне бюро"*, *"Українське комерційно-виробниче підприємство Укооппромторгу"*) й однослівні одноосновні (ТОВ *"Ольга"*, ПП *"Мета"*) та багатоосновні (ТОВ *"Агроком"*, *"Київпромсервіс"*, *"Технопроменергоінвест"*).

5. Назви підприємствв, що пов'язані з виробництвом, реалізацією та ремонтом торговельного обладнання

Особливостями мовної будови таких ергонімів столиці України є те, що дві третини із загальної кількості назв однослівні й мають прозору семантику (ТОВ *"Володимир"*, ВАТ *"Комінформсистема"*, ЗАТ *"Торгтехніка"*).

6. Найменування підприємств та магазинів, що виробляють і реалізують товари для дітей

Однослівні та багатослівні становлять по 50 % назв кожного типу (ТОВ *"Говерла"*, магазин *"Казка"* – однослівні; магазини *"Дитяче харчування"*, *"Салон новонароджених"* – багатослівні).

7. Ергоніми на позначення закладів, що надають ювелірні послуги та пов'язані з виробництвом і реалізацією сувенірів

Особливістю мовної організації цих найменувань є прозора семантика, безпосередньо пов'язана із діяльністю самих об'єктів дослідження. Так, більшість розглянутих назв однослівна відапелятивна (ЗАТ *"Аметист"*, ТОВ *"Веселка"*).

8. Найменування закладів, пов'язаних із виробництвом і реалізацією одягу та взуття

Однослівні найменування закладів торгівлі одягом та взуттям походять від власних назв (ПП *"Юлія"*, майстерня *"Дніпро"*) та від апелятивів (магазин *"Мода"*, ТОВ *"Кокос"*, ЗАТ *"Вулкан"*). Власне багатослівні ергоніми м. Києва представлено найменуваннями з двох і більше структурних компонентів (магазини *"Італійське взуття"*, *"Стильний жіночий одяг"*).

Найменування закладів громадського харчування

1. Ергоніми на позначення кафе

У столиці України нараховується близько 300 кав'ярень. Майже всі найменування кафе є однослівними. Всі однослівні найменування кафе м. Києва поділяються на відонімні (переважно відантропонімні) (кафе *"Анастасія"*, *"Березняки"*, *"Антей"*) та відапелятивні (кафе *"Барвінок"*, *"Бурундучок"*, *"Киянки"*). У творенні назв кафе можуть брати участь будь-які лексеми.

2. Назви ресторанів та барів

Структурно-семантична організація найменувань зазначених об'єктів схожа до побудови назв кав'ярень. Однослівні ергоніми м. Києва походять від онімів (бар *"Аліса"*, ресторан *"Афродита"*) та від апелятивів (ресторани *"Богемія"*, *"Вінничанка"*).

Ергоніми на позначення закладів сфери побутового обслуговування м. Києва

1. Ергоніми, що пов'язані із власне побутовими послугами

1.1. Найменування ательє, будинків побуту, пралень, хімчисток та закладів, що займаються ремонтом одягу та взуття

Назви закладів, пов'язаних із власне побутовим обслуговуванням, можуть мати різну кількість лексичних одиниць без суттєвих переваг будь-якого структурного типу: кількість однослівних та багатослівних ергонімів приблизно розподіляється порівну. Однослівні ергоніми можуть походити від власних назв (ЗАТ *"Вікторія"*, ТОВ *"Лисогірка"*), апелятивів (ВАТ *"Світанок"*, МПП *"Ключ"*). Серед двослівних найменувань цієї тематичної підгрупи 12 утворено від топонімного прикметника *"Американська"* та номенклатурного терміна "хімчиска".

2. Ергоніми, що пов'язані з невласне побутовими послугами

2.1. Назви перукарень та салонів краси

Особливістю структури ергонімів на позначення перукарень та салонів столиці України є те, що майже всі вони – однослівні назви, які походять від власних назв (*"Віталіна"*, *"Десна"*) та апелятивів (21 назва *"Перукарня"*; *"Барвінок"*, *"Красуня"*, *"Ретро"*).

2.2. Назви швейних ательє та салонів мод

З усіх досліджуваних найменувань швейних ательє та салонів мод 60% становлять однослівні ергоніми (ПП *"Русь"*, КП *"Смерічка"*, ТОВ *"Елегант"*).

Назви підприємств, що надають приватні послуги, виділяються в окрему групу ергонімів, оскільки об'єкти їхньої номінації можуть бути задіяні у виробничій та невиробничій сферах, виникли вони значно пізніше від попередньо проаналізованих найменувань, і кількість їх можна визначити тільки приблизно.

1. Найменування товариств та фірм, що надають аудиторські, бухгалтерські та консалтингові послуги

Специфікою мовної будови ергонімів вищевказаної підгрупи є те, що близько 60 % з них однослівні. Переважна частина назв – ергоніми, утворені складанням слів (ТОВ *"Аудит-сервіс"*, ПП *"Консалтинг - центр"*).

2. Назви організацій, підприємств та фірм, що надають будівельні послуги

Мовною особливістю цих найменувань є те, що більшість із них однослівні одноосновні (ПП *"Владислав"*, ТОВ *"Полтава"*, ЗАТ *"Берест"*) та багатоосновні (ТОВ *"Будсервіс"*, СП *"Альянсбуд"*, ВАТ *"Київопорядкомплект"*). Найчастотнішою основою-складником перерахованих найменувань виступає *буд-* (або *-буд*) – усічення від лексем *"будівельний"*, *"будівництво"*.

3. Найменування товариств та підприємств, що надають транспортні послуги

Всього в м. Києві зафіксовано 144 ергоніми цієї тематичної підгрупи. Особливістю мовної будови назв товариств та підприємств, що надають транспортні послуги в столиці України, є наявність різних можливих комбінацій компонентів у структурі ергонімів. Однослівні найменування зазначеного типу представлено одноосновними (ТОВ *"Київ"*, АТ *"Світязь"*, кооператив *"Каштан"*, ЗАТ *"Райдуга"*) та багатоосновними ергонімами (ТОВ *"Будтранс"*, ПП *"Логістранс"*). Багатослівні ергоніми м. Києва цієї тематичної підгрупи репрезентовано найменуваннями *"Світ шляхів"*, *"Автотранспортне підприємство Міністерства економіки України"*, *"Транспортно-експедиційна фірма "Данапріс"*.

4. Найменування фірм та підприємств, що надають юридичні послуги

Близько половини таких найменувань – однослівні одноосновні та багатоосновні (ТОВ *"Вікторія"*, ПП *"Союзник"*, ТОВ *"Укрзагрокомерс"*, ЗАТ *"Інформтехнологія"*).

Багатослівні назви юридичних установ поділяються на двослівні, компоненти яких поєднані підрядним та сурядним зв'язком (фірма *"Правовий захист"*, ПП *"Влад і Пітт"*) та власне багатослівні з найпоширенішою моделлю **СС**, де С – стрижневе слово-іменник, а С – субстантивне словосполучення, що детермінує в постпозиції стрижневе слово (*"Фонд правових ініціатив"*, *"Фонд юристів України"*).

5. Назви нотаріальних контор

Особливістю мовної організації назв цих закладів є те, що вони мають два яскраво виражені словотвірні типи: відантропонімні ергоніми: *"Демченко Людмила Василівна"*, *"Бойко Людмила Миколаївна і Левченко Валентина Миколаївна"*; відапелятивні назви нотаріальних контор (32 назви *"Приватний нотаріус"*, 5 найменувань *"Приватна нотаріальна контора"*).

6. Найменування агентств та фірм, що надають рекламні послуги

Однослівні ергоніми з однією основою походять переважно від апелятивів із позитивною мотивацією, мистецьких, абстрактних понять (агентство *"Гармонія"*, організація *"Довіра"*, ПП *"Дизайн"*, ТОВ *"Вектор"*). Багатоосновні найменування представлено назвами: ТОВ *"Євросувенір"*, ПП *"Медіауніверсал"*, ЗАТ *"Київвагонсервіс"*.

7. Назви фірм та підприємств, що надають фотопослуги

Особливістю лінгвістичної будови найменувань таких приватних підприємств столиці України є те, що майже всі вони однослівні (97 %), що

походять від власних назв (фотоательє *"Ірина"*, фотосалон *"Березняки"*, салон-магазин *"Фуджі"*) та апелятивів (ТОВ *"Об'єктив"*, *"Фантазія"*, МП *"Ракурс"*). До багатоосновних однослівних ергонімів належать такі назви: ТОВ *"Укртрансекспедиція"*, МП *"Фарком-мегаполіс"*, *"Фірма-фокус"*.

Найменування фірм та підприємств, що надають приватні фотопослуги і мають у своєму складі префіксоїди, представлено назвами *"Фотоательє"*, *"Фотокераміка"*, *"Фотосалон"*.

Проведене комплексне дослідження ергонімів м. Києва дало змогу зробити такі **висновки**:

1. Значна кількість (19 %) назв київських приватних підприємств, фірм, навчальних закладів, закладів побутового обслуговування утворено на базі антропонімів. Серед відантропонімних найменувань ділових об'єднань людей виокремлюються такі структурно-семантичні моделі:

1) відіменні;
2) ергоніми, утворені від прізвищ;
3) від імен по батькові, що не є поширеним типом ергонімотворення з огляду на офіційність патронімів;
4) від псевдонімів.

2. Ергонімія тісно пов'язана з усіма підгрупами топонімів. Відтопонімні ергоніми столиці України за мотиваційною лексикою, на базі якої вони утворені, можна поділити на ті, що:

1) утворені від власне київської мікротопонімії;
2) мають у своїй основі некиївську лексику.

У цілому від географічних назв утворилося 11% досліджуваних назв ділових об'єднань м. Києва.

3. Словотвірними типами відтопонімних ергонімів м. Києва є:

1) однослівні найменування (прості й складні);
2) багатослівні (складені й прийменниково-іменникові конструкції).

4. Складені реальні ергоніми, утворені від географічних найменувань, мають такі структурні різновиди:

1) реальний ономастичний маркер + номенклатурний термін;
2) реальний ономастичний маркер + номенклатурний термін + реальний ономастичний маркер.

5. Ергоніми на позначення закладів, установ, організацій, підприємств, що належать до сфери обслуговування населення, поділяються на:

1) назви ділових об'єднань людей невиробничої сфери (власні назви лікувальних установ, закладів науки й освіти, культури, мистецтва та відпочинку);
2) найменування закладів, установ і т. ін., що надають послуги у сфері матеріального виробництва (назви закладів торгівлі, громадського харчування та сфери побутового обслуговування);

3) назви підприємств і т. ін., що надають приватні послуги (аудитерські, бухгалтерські, будівельні, транспортні, юридичні, рекламні, фотопослуги).

6. Власні назви закладів освіти й науки столиці України мають такі структурно-семантичні особливості:

1) найменування дошкільних закладів освіти й шкіл оформлено ініціальними абревіатурами з номерними показниками;

2) назви технікумів і коледжів – переважно двослівні утворення з номенклатурного терміна й прикметника чи іменника, що вказує на спеціалізацію закладу;

3) оніми на позначення вищих навчальних закладів та закладів науки – це багатослівні назви, що найчастіше мають такі комбінації складових частин: СС, де С – стрижневе слово-іменник, що називає тип навчального закладу або субстантивована лексична сполука; ППС, де П – прикметник-детермінант до стрижневого слова у препозиції; ПСС, С – субстантивне словосполучення, що детермінує в постпозиції стрижневе слово.

7. Власні назви лікувальних установ м. Києва на рівні будови й значення вирізняються:

1) структурною моделлю «номенклатурний термін + порядковий номер» у найменуваннях аптек;

2) багатокомпонентними утвореннями, що мають різні складники, але, у більшості випадків, це назви за схемами «прикметник *«дитяча»* + прикметник із вказівкою на спеціалізацію + номенклатурний термін + порядковий номер закладу або назва району розташування», «номенклатурний термін *"поліклініка"* + її порядковий номер + назва району розміщення (лікарня, до якої прикріплена)».

8. Ергоніми на позначення закладів культури, мистецтва та відпочинку мають таку структурно-семантичну специфіку:

1) найменування книгозбірень столиці України – складені відантропонімні назви, у яких антропонімний компонент – прізвище й ініціали, псевдонім українських, російських, зарубіжних письменників, поетів, драматургів, революційних діячів, учасників партизанського руху;

2) пресоніми (назви видавництв) утворилися шляхом онімізації, трансонімізації, онімотрансонімізації;

3) готелі м. Києва називаються за відношенням до інших об'єктів, за зв'язком із людиною, за зв'язком об'єкта з абстрактними поняттями;

4) еволюція назв театрів зводиться до стягнення компонентів та компресії інформації.

9. Назви закладів торгівлі м. Києва мають:

1) кориговану екстралінгвістичними факторами внутрішню форму;

2) функціонально-семантичні різновиди – нейтральні й конотовані емпороніми;

3) значну кількість ергонімів, утворених від жіночих імен;

4) назви – номенклатурні терміни.

10. У найменуваннях закладів громадського харчування простежуються такі семантичні закономірності:

1) переважно відантропонімний принцип утворення ергонімів на позначення кав'ярень;

2) у процесі переходу в клас ергонімів лексеми проходять три типи метафоризації: номінативну, когнітивну й образну.

11. Ергоніми на позначення закладів побутового обслуговування зорієнтовані:

1) на головну роль рекламної функції;

2) на позитивну – негативну оцінку (у творенні відтеонімних назв перукарень та салонів краси);

3) на обслуговування емоційних потреб мовців (у назвах швейних ательє, салонів мод).

12. Структурно-семантичні моделі назв підприємств, що надають приватні послуги, позначені такими особливостями:

1) вибір номінативних стратегій під час утворення назв закладів, що надають бухгалтерські, консалтингові послуги, зумовлений індивідуальними особливостями номінатора, маркетинговими завданнями, орієнтацією на ту чи іншу номінативну систему;

2) явище семантичної редукції, що помітне в найменуваннях підприємств, які надають будівельні послуги;

3) головним принципом зв'язку умовно-символічних назв із денотатами є конвенціональність (в ергонімів на позначення підприємств, що надають транспортні послуги);

4) за комунікативною спрямованістю в найменуваннях рекламних агентств м. Києва представлені такі типи: демонстреми, іконеми, інформеми, літереми, ексклюземи, об'єктеми.

Отже, аналіз отриманих результатів доводить, що ергонімія м. Києва – розгалужена система власних назв, яка містить у собі різні структурні варіації семантичних типів найменувань, зумовлені функціональним призначенням ділових об'єднань людей. Ця ономастична група назв перебуває в процесі кількісного поповнення та якісних перетворень. Проведені наукові пошуки розширили сферу ономастичних досліджень і можуть стати у майбутньому підґрунтям для подальшого розроблення теорії і практики власної назви.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ

1. Цілина М.М. Ергонімія м. Києва крізь призму топонімії (порівняльно-описове дослідження) // Система і структура східнослов'янських мов: Збірник наукових праць. – К.: Знання України, 2004. – С. 152 – 160.

2. Цілина М.М. Мовні особливості назв книгозбірень м. Києва // Мова та історія: Періодичний збірник наукових праць. – Київ, 2006. – Випуск 90. – С. 6 – 10.

3. Цілина М.М. Особливості назвотворення закладів торгівлі м. Києва // Гуманітарний вісник Переяслав-Хмельницького державного університету імені Григорія Сковороди: Науково-теоретичний збірник. – Переяслав-Хмельницький: Вид.-во Переяслав-Хмельницького державного університету імені Григорія Сковороди, 2006. – Випуск 7. – С. 112 – 117.

4. Цілина М.М. Особливості словотвору відтопонімних ергонімів м. Києва // Мова та історія: Періодичний збірник наукових праць. – Київ, 2006. – Випуск 89. – С. 41 – 48.

5. Цілина М.М. Особливості структури та принципи номінації закладів науки й освіти столиці України // Наука і сучасність: Збірник наукових праць. – К.: НПУ імені М.П. Драгоманова, 2005. – Том 47. – С. 264 – 274.

6. Цілина М.М. Про що розповідають ергоніми? // Українська мова й література в середніх школах, гімназіях, ліцеях та колегіумах. – 2005. – № 4. – С. 149 – 156.

7. Цілина М.М. Системні зв'язки ергонімів з антропонімами (на матеріалі власних назв м. Києва) // Мова і культура (Науковий щорічний журнал). – К.: Видавничий Дім Бураго, 2005. – Вип. 8. – Т. III Ч.1. – С. 55 – 59.

8. Цілина М.М. Специфіка лексичної та структурної організації назв закладів культури, мистецтва та відпочинку м. Києва // Система і структура східнослов'янських мов: Збірник наукових праць. – К.: Знання України, 2005. – С. 279 – 285.

9. Цілина М.М. Специфіка мовної організації назв підприємств, що надають приватні послуги (на матеріалі ергонімів м. Києва): Збірник матеріалів VIII Всеукраїнської науково-практичної конференції – К.: Вид.-во Європейського університету, 2005. – Т.5. – С. 104 – 106.

10. Цілина М.М. Структурно-семантичні моделі назв приватних підприємств м. Києва // Проблеми граматики і лексикології української мови: Збірник наукових праць. – К.: НПУ імені М.П. Драгоманова, 2005. – Випуск 1. – С. 160 – 166.

АНОТАЦІЯ

Цілина М.М. Ергоніми м. Києва: структура, семантика, функціонування. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук зі спеціальності 10.02.01 – українська мова. – Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова, м. Київ, 2006.

Працю присвячено дослідженню власних назв ділових об'єднань людей столиці України. На матеріалі близько 5 000 ергонімів м. Києва з'ясовано способи творення та семантичні особливості найменувань організацій, установ, фірм, закладів, що пов'язані зі сферою послуг, встановлено системні зв'язки цих назв із традиційними класами онімів, а також подано їх класифікацію.

Докладне і ґрунтовне вивчення київської ергонімії суттєво розширить сферу наукового пізнання в галузі ономастики.

Ключові слова: ергонім, принцип номінації, семантика власної назви, онімізація, трансонімізація, мотивація ергоніма.

АННОТАЦИЯ

Цилына М.М. Эргонимы г. Киева: структура, семантика, функционирование. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата филологических наук по специальности 10.02.01 – украинский язык. – Национальный педагогический университет имени М.П. Драгоманова, г. Киев, 2006.

Работа посвящена исследованию собственных наименований людей столицы Украины. На материале около 5000 эргонимов г. Киева определены способы образования и семантические особенности названий организаций, учреждений, фирм, заведений, связанных со сферой услуг. Отдельное внимание уделяется установлению системных связей между эргонимами и традиционными ономастическими классами собственных наименований – антропонимами, топонимами. В частности, произведен сравнительный анализ антропонимии и эргонимии, выяснено, что: семантика этих ономастических классов четко не определяется ввиду различных подходов и толкований лингвистов; в лексико-семантической системе исследованных собственных наименований обнаруживаются диалектически взаимозависимые явления (моносемия – полисемия; развитие омонимии; метафоризация и под.); каждая языковая единица антропонимии и эргонимии наделена ценностью и значимостью; анализированные собственные наименования несут три типа информации – речевую, языковую и энциклопедическую; отсутствуют ограничения в процессе номинации отантропонимных деловых объединений и ограничения возможностей

самонаименования в ходе образования собственных наименований людей; оба ономастических класса называют всех членов коллектива людей и все виды объединений без исключений; антропонимы и эргонимы – это вторичные и искусственные наименования; мотивация собственных наименований – экстралингвистическое явление.

В исследовании выделяются структурно-семантические типы отантропонимных наименований деловых объединений людей, образованных от имен, фамилий, патронимов, псевдонимов. Особенности словообразования эргонимов, сформированных на базе топонимов, основные группы топонимной лексики (киевская, некиевская) также освещены в первой главе научной работы.

Во второй главе детально анализируются наименования деловых объединений людей сферы услуг, которые делятся на названия сферы непроизводственных (наименования заведений науки, образования, культуры, искусства, лечебных учреждений) и производственных услуг (названия торговых заведений, заведений общественного питания, бытовых и частных услуг). В каждом разряде эргонимной лексики построены основные структурно-семантические модели и показаны особенности их значения и функционирования. Например, собственные наименования, обозначающие киевские названия аптек, – многокомпонентные эргонимы, образованные с помощью номенклатурного термина и порядкового номера. Наименования библиотек столицы Украины – составные отантропонимные названия. Эволюция наименований театров сводится к компрессии информации. Большое количество эмпоронимов (названий магазинов), а также названий парикмахерских, салонов мод и кафе г. Киева образованно на базе женских имен. Собственные наименования учебных и научных заведений могут иметь разные составные: преимущественно двухкомпонентными бывают названия колледжей и техникумов; инициальными аббревиатурами оформляются названия дошкольных учреждений и школ, многословными являются наименования высших учебных заведений и научных учреждений. Выбор номинативных стратегий в процессе образования названий заведений сферы бухгалтерских и консалтинговых услуг обусловлен индивидуальными особенностями номинатора, маркетинговыми задачами, ориентацией на ту или иную номинативную систему.

Детальное и основательное изучение киевской эргонимии значительно расширит сферу научного познания в области ономастики.

Ключевые слова: эргоним, принцип номинации, семантика имени собственного, онимизация, трансонимизация, мотивация эргонима.

SUMMARY

Tsilyna M.M. Erhonims of Kyiv: structure, semantic, functioning. – Manuscript.

The dissertation for scientific degree of Candidate of Philology (speciality 10. 02. 01 – Ukrainian language). – M. P. Drahomanov National Pedagogical University, Kyiv, 2006.

The dissertation represents the study of proper names of business associations in the capital of Ukraine. On the basis of over 5000 proper names the ways of derivation and semantic features of Kyiv organizations' and companies' names in the service field are determined. The system connections of these names with traditional classes of onims are fixed and classified. The detailed and substantial study of Kyiv erhonims shall develop the scientific knowledge in the sphere of onomastic.

Key words: erhonim, principle of nomination, semantic of proper name, onimization, transonimization, motivation of erhonim.